

SCI-CONF.COM.UA

INTERNATIONAL SCIENTIFIC INNOVATIONS IN HUMAN LIFE

**PROCEEDINGS OF VIII INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
FEBRUARY 16-18, 2022**

**MANCHESTER
2022**

INTERNATIONAL SCIENTIFIC INNOVATIONS IN HUMAN LIFE

Proceedings of VIII International Scientific and Practical Conference

Manchester, United Kingdom

16-18 February 2022

Manchester, United Kingdom

2022

UDC 001.1

The 8th International scientific and practical conference “International scientific innovations in human life” (February 16-18, 2022) Cognum Publishing House, Manchester, United Kingdom. 2022. 687 p.

ISBN 978-92-9472-195-2

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // International scientific innovations in human life. Proceedings of the 8th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. 2022. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/viii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-international-scientific-innovations-in-human-life-16-18-fevralya-2022-goda-manchester-velikobritaniya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: manchester@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2022 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2022 Cognum Publishing House ®

©2022 Authors of the articles

35.	Буданов Н. П. ИНФОРМАЦИОННО-КОМПЬЮТЕРНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ, КАК СРЕДСТВО ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ ВОЕННЫХ ЮРИСТОВ ДЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ.	224
36.	Гребінь С. М. ІНТЕГРАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: АСПЕКТ ВЖИВАННЯ ТЕРМІНІВ «ІНТЕГРАЦІЙНИЙ», «ІНТЕГРАТИВНИЙ», «ІНТЕГРОВАНІЙ», «ІНТЕГРУВАЛЬНИЙ», «ІНТЕГРУЮЧИЙ».	228
37.	Дворнік С. І., Опошнян С. І. НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї ТА ЙОГО ПОДОЛАННЯ.	231
38.	Гліаді О. І., Жигора І. В. ЗАГАЛЬНОЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.	236
39.	Каминская О. М. ПУТИ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ КОЛЛЕКТИВНОЕ МУЗИЦИРОВАНИЕ.	241
40.	Колеснікова Ю. С. КЕРІВНИЦТВО СТУДЕНТСЬКОЮ ПРАКТИКОЮ В ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ АКМЕОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА- НАСТАВНИКА.	246
41.	Котєнєва І. С., Котєнєва Ю. М. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ПРОЄКТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ.	252
42.	Крижанівський В. О. ПРОФЕСІЙНО-ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ ОСОБОВОГО СКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.	262
43.	Криськів М. Й. ВИКОРИСТАННЯ ВПРАВ І ЗАВДАНЬ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІМЕННИКА НА СИНТАКСИЧНІЙ ОСНОВІ.	265
44.	Мироненко О. В., Кириленко О. Д. КАЗКОТЕРАПІЯ ЯК ОДИН ІЗ БАЗОВИХ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.	275
45.	Нінова Т. С., Шарабура В. В. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА ОСНОВІ УЧНІВСЬКИХ ЗАПИТІВ (INQUIRY BASED LEARNING).	282
46.	Олександренко С. О. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.	288

ВИКОРИСТАННЯ ВПРАВ І ЗАВДАНЬ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІМЕННИКА НА СИНТАКСИЧНІЙ ОСНОВІ

Криськів Мирослава Йосипівна,
кандидат педагогічних наук, викладач
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Анотація. У статті досліджена проблема взаємозв'язку морфології і синтаксису в процесі вивчення української мови в загальноосвітній школі; розглянуто вивчення морфології на синтаксичній основі, зокрема, вивчення іменника у зв'язку з повторенням і пропедевтикою синтаксичних понять; проведено аналіз методичних засад вивчення іменника на синтаксичній основі, з'ясовано значення та завдання вивчення розділів морфології та синтаксису у школі.

Ключові слова: іменник, взаємозв'язок, морфологія, синтаксис, синтаксична основа.

Центральне місце в шкільному курсі мови у 5-11 класах посідає граматики – система, в якій представлені всі основні ланки будови нашої мови. Базується граматична система на здатності слів змінюватися і сполучатися в речення за певними законами, що склалися в даній мові і є для неї специфічними і невід'ємними. Таким чином граматики вивчає словозміну, словосполучення і речення, включаючи в себе два розділи: морфологію і синтаксис.

Морфологія – це розділ мовознавства, який вивчає частини мови. Він спрямований на поглиблення знань про особливості словозміни і словотворення в українській мові, про синтаксичну функцію слів у мовленні. Усвідомлюючи особливості словозміни і словотворення, учні під час вивчення частин мови

більш глибоко оволодівають нормами української літературної мови, зокрема нормами вимови, утворення форм слів, побудови словосполучень і речень, ознайомлюються з морфологічними і деякими синтаксичними синонімами.

Ознайомлення учнів з синтаксичною функцією частин мови, їх форм є необхідною передумовою для розширення знань про синтаксичну будову мови, зокрема про засоби зв'язку слів у словосполученні і реченні, способи вираження головних і другорядних членів, будову спонукальних, питальних, безособових і складних речень.

Провідним напрямом в опрацюванні частин мови має бути не ізольоване ознайомлення з лексико-граматичними групами слів, а вивчення системи частин мови та їх форм шляхом усвідомлення їх синтаксичної ролі в будові словосполучень і речень.

В свою чергу синтаксис – це теж розділ мовознавства, який вивчає будову і граматичне значення словосполучень і речень, різні форми висловлювання думки її користування ними з метою спілкування і накопичення знань. Пізнання будови і значення словосполучень і речень різних типів є необхідним ґрунтом для засвоєння норм літературної мови, елементів стилістики, основою для формування пунктуаційних навичок, тощо. Крім того, під час опрацювання синтаксичних тем учні мають змогу поглибити свої знання з лексики і фонетики, з орфографії і морфології. «Синтаксис, покладений в основу вивчення всієї граматики, немовби з'єднує в одне ціле різноманітні форми висловлювання думки в слові: синтаксисом зумовлюється і зв'язок слів у реченні, ним же визначається і форма кожного окремого слова, що входить до цілого висловлювання, отже і значення слова і навіть саме оформлення слів (болять руки, залишився без руки)» [1, с. 253].

Саме з метою поєднання цих двох розділів у взаємозв'язку програми з української мови для середньої школи містять етап опрацювання тем морфології на синтаксичній основі у 5-7 класах, що створює умови для постійного повторення питань синтаксису, опрацьованих в 1-4 класах, а також для поглиблення знань учнів про синтаксичну роль різних частин мови тощо.

Такий підхід дає змогу дотримуватися принципів наступності і перспективності у навчанні.

На жаль, не завжди у процесі навчання дотримуються цих принципів, бо головна увага вчителів зосереджується лише на тому, щоб учні добре засвоїли матеріал уроку. А це є значним недоліком. Адже раніше вивчене без систематичного повторення з часом забувається, і до вивчення нового матеріалу школярі підходять без належної підготовки [2, с. 65]. Шкідливість такої роботи дається взнаки особливо під час вивчення морфології.

Саме тому єдиним виходом є лише правильний добір дидактичного матеріалу, проведення таких вправ, щоб повторення і пропедевтика органічно поєднувалися.

Для реалізації у навчанні принципу взаємозв'язку морфології і синтаксису необхідно знати, який саме синтаксичний матеріал, в якому об'ємі і якій послідовності тощо повинен вводитися при роботі над тою чи іншою морфологічною темою. Необхідно визначити об'єм теоретичних даних з синтаксису і пов'язаних з ним практичних вмінь і навичок, котрими учні повинні оволодіти при вивченні морфології і котрі стануть базою для вивчення систематичного курсу синтаксису у 8-9 класах.

Так при вивченні теми «Іменник» (уроки морфології) проводиться робота над словосполученням і реченням, а отже й вводиться теоретичні відомості з синтаксису.

Говорячи про синтаксичні ознаки іменника, звичайно мають на увазі його роль у реченні. Але цим синтаксична характеристика даної частини мови не вичерпується, оскільки іменники, як і інші частини мови, мають специфічні особливості зв'язку з іншими словами в словосполученні. Отже, іменник слід розглядати і в реченні, і в словосполученні.

На першому уроці вивчення іменника – «Іменник. Загальні ознаки, морфологічні категорії, синтаксична роль» для формування в учнів поняття про синтаксичну роль у реченні даної частини мови у формі називного відмінка можна поставити питання: Чим можуть бути в реченні іменники у називному

відмінку? За допомогою розібраних прикладів учні дають відповіді «Підметом».

Щоб дізнатися, якими ще членами речення можуть бути іменники, можна запропонувати учням виконати синтаксичний розбір речення. Наприклад: **Перепишіть речення. Знайдіть іменники і визначте їхні морфологічні ознаки і синтаксичну роль:**

Горобець, ворона, страус, сова – птахи. Сашко охоче доглядає зайчення, яке отримав у подарунок від батька. Сергійку, дай матері води. Хатка була огорожена плотом з планок.

Учні виконують вправу, роблять синтаксичний розбір речень і приходять до висновку, що іменник у реченні може виступати підметом, присудком, додатком, обставиною та означенням.

Така вправа дозволяє з'ясувати, які форми іменників розрізняються за їх синтаксичною роллю в реченні: називний відмінок іменника є підметом і присудком, а іменники в непрямих відмінках – другорядними членами речення.

Також на першому уроці вивчення іменника варто звернути увагу на зв'язок цієї частини мови з іншими словами у словосполученні. До початку вивчення теми учням відомо, що словосполучення з головним словом – іменником називається іменниковим, а з головним словом – дієсловом – дієслівним. Цей матеріал повторюється у процесі виконання вправ. З цією метою можна виконати вправу такого типу:

Випишіть із будь-якого тексту іменникові і дієслівні словосполучення. Визначте головне і залежне слова і скажіть, яку роль у цих словосполученнях відіграє іменник.

Розглянувши виписані словосполучення, учні самостійно роблять висновок про те, що іменники у словосполученні можуть бути як головними, так і залежними словами; залежними словами при іменниках бувають звичайно прикметники; залежними словами в словосполученнях можуть бути тільки іменники в непрямих відмінках, які найчастіше відносяться до дієслова.

Така робота може групуватися і на групуванні словосполучень різних

типів у такому порядку: а) «прикм. + ім.»; б) «дієсл. + ім.»; в) «дієсл. + прийм. + ім.»; г) «ім. + ім.»; ґ) «ім. + прийм. + ім.». А потім учні можуть назвати засоби зв'язку слів у словосполученнях кожної групи.

Таке завдання дасть змогу учням зробити висновок і отримати практично перші відомості про типи зв'язку слів у словосполученні: керування, прилягання та узгодження.

Для закріплення учнями можна запропонувати скласти словосполучення з різними типами зв'язків і з різними функціями іменника. Таке завдання може входити як елемент у різні вправи.

Роботу над словосполученням і реченням можна продовжити на наступних уроках вивчення іменника. Так, під час вивчення теми «Іменники – назви істот і неістот» можна запропонувати учням скласти з поданими словами речення, в яких назви істот були б підметами чи додатками, а назви неістот – обставинами.

а) сон, грім, радість, весна;

б) дівчинка, учитель, Баба Яга, інженер.

Учні можуть виконувати і завдання такого типу:

1. Складіть речення, у яких іменники – назви істот (неістот) були б однорідними членами речення.

2. Складіть п'ять словосполучень, у яких головним словом був би іменник на позначення істоти (неістоти).

Під час вивчення цієї теми доцільно звернути увагу на форму знахідного відмінка, тотожну формі називного чи родового відмінків. Для цього можна застосувати метод творчого списування, при якому учні ставитимуть потрібні іменники в знахідному відмінку: *Хлопці не хотіли через спізнення на урок сердити (вчитель).травоцвіття буйно вкрило (луг і долина).*

Такого типу вправи готуватимуть учнів до засвоєння поняття про прямий додаток.

Сприятливі умови для оперування поняттями «члени речення» виникають при вивченні теми «Категорія відмінка іменників», а особливо при розгляді

таких омонімічних форм, як називний і знахідний відмінки однини іменників. Адже відсутність в них навичок розрізняти дані відмінки негативно позначається на засвоєнні поняття про члени речення, неозначено-особові і безособові речення, складні речення і призводить до багатьох пунктуаційних помилок. Тому під час вивчення відмінків іменника варто проводити вправи такого типу:

1. Визначити відмінок виділених слів: *Стаття до газети була написана відомим журналістом. – Статтю до газети написав відомий журналіст. Дівчинка одягла шапку. – Шапка була одягнена дівчинкою.*

2. Утворити із словами озеро, зима два речення так, щоб у першому одне слово було підметом, а друге додатком у 3. в., у другому ж – обидва слова були підметами, наприклад: *Прийшла зима і озеро вкрила льодом. – Прийшла зима, і озеро покрилося льодом.*

На даному уроці треба звернути увагу і на орудний відмінок, при вивченні якого за допомогою спеціальних вправ учні зможуть дізнатися про наявність у мові активних і пасивних конструкцій. Цього можна досягти, коли дати учням у якійсь вправі замінити в реченні називний відмінок іменника орудним. Наприклад: *Сизий туман покриває землю. – Сизим туманом покривається земля.*

Аналіз іменників, що стоять у формі кличного відмінка дасть змогу учням вдосконалити навички знаходження початкової форми, встановлення відміни, а також практично засвоять поняття про звичайне і поширене звертання, що є вже предметом вивчення синтаксису.

На наступному уроці вивчення числа іменника доцільно провести вправу на заміну поданих у реченні числівників іменниками.

Наприклад: *Троє сивих коней несли сани по зимовій вулиці. – Тройка сивих коней несли сани по зимовій вулиці.* Виконуючи такі вправи, учні глибше усвідомлять різницю між числівниками та іменниками на позначення числа, навчатися визначати рід іменників та узгоджувати з ним інші частини мови в реченні.

Тут варто звернути увагу ще й на уникнення можливих помилок, які виникають при неправильному узгодженні іменників, що означають збірні поняття, з іншими частинами мови [8]. У цьому випадку є ефективними вправи на встановлення потрібної форми узгодженого з іменником слова. Наприклад: *Волосся у дівчини (був вкритий) квітчастою хусткою. А листя (падав) і (падав), вкриваючи землю.*

Сприятливі умови для введення понять синтаксису виникають при вивченні відмін іменника, а зокрема називного і знахідного відмінків однини іменника II відміни (*чоловік, сонце*) та IV відміни (*плем'я*), називного, родового і знахідного відмінків однини. Іменників II відміни на -я (*волосся*), родового, давального і місцевого відмінків однини іменників м'якої групи (*воля*) та III відміни (*повість*), родового відмінка однини та називного відмінка множини (*смішинки*), а також омоформи різних частин мови (*Петрові* – іменник у давальному відмінку однини та прикметник у називному відмінку множини). Тільки врахування синтаксичних зв'язків дозволяє в цих випадках визначити відмінок або й частину мови. Наприклад: *Сонце світить з неба – сонце підмет, а отже, це називний відмінок; Хлопчик побачив вранішнє сонце – сонце додаток, а отже, це знахідний відмінок* і т.д.

Тут можуть мати місце і такі вправи:

1. Складіть по два словосполучення з іменниками кожної відміни так, щоб в одному словосполученні головним словом, а в другому залежним був один і той же іменник.

Зразок виконання:

Іменник II відміни чоловічого роду: *трактор виїхав – бачу трактор.*

2. Доберіть до поданого слова однорідні іменники відповідної відміни і введіть їх у речення, вкажіть відміну іменників: *стіл* – З.в., *зошитом* – О.в., *батькові* – Д.в., *сонцеві* – Д.в.

Вивчаючи тему «Правопис іменників» можна використовувати всі згадані раніше види вправ і завдань.

Крім того, на останньому уроці вивчення іменника варто учням дати такі

контрольні запитання і завдання на закріплення отриманих знань з синтаксису:

а) Яким словом у словосполученні можуть бути іменники? (Головним і залежним).

б) Якщо головне слово словосполучення – іменник, якою частиною мови найчастіше бувають залежні слова? (Прикметником).

в) Якщо іменник є залежним словом, якою частиною мови найчастіше буває головне слово? (Дієсловом).

г) З допомогою чого виражається граматичний зв'язок слів у словосполученні?

г) Які відмінкові форми потрібно розрізнати, говорячи про синтаксичну роль іменників у реченні?

д) Чим звичайно бувають у реченні іменники в називному відмінку? Чим вони ще можуть бути?

е) Чим звичайно бувають в реченні іменники в непрямих відмінках? Чим вони ще можуть бути?

є) Підкреслити граматичні основи речень: *Враз на порозі став батько, загороджуючи злодієві дорогу. У кутку кімнати стоїть телевізор.*

Виписати з цих речень словосполучення «дієсл. + ім.». Що вони означають?

ж) Скласти речення з такими назвами: *командир роти, бурий ведмідь, Міністерство Освіти України, Кривий Ріг, таксомоторний парк*. Підкреслити граматичні основи.

з) Яка синтаксична роль іменника в реченні?

и) Записати два словосполучення типу «прикм. + ім.».

У підсумку вивчення іменника як частини мови учням можна дати контрольний диктант з граматичним завданням такого типу:

1. Знайти в першому абзаці тексту словосполучення, де головне слово іменник; вказати засоби зв'язку в них.

2. Знайти в тексті речення з одним головним членом і підкреслити в них граматичну основу.

3. Виписати з тексту власні назви і вказати їх рід, число і відмінок.

4. Скласти поширене другорядними членами речення і зробити його синтаксичний розбір.

Як бачимо, до синтаксичних питань доводиться звертатися під час вивчення майже всіх тем про іменник як частину мови. В процесі цієї роботи учні мають змогу ознайомитися з такими синтаксичними поняттями: словосполучення, головне і залежне слово, іменникові словосполучення, підмет, іменний складений присудок, додаток, звертання, означення, обставини, граматична основа речення, однорідні члени речення.

При цьому учні вчать визначати відмінок і число іменників не тільки за їхньою морфологічною формою, а й за характером їхніх синтаксичних зв'язків.

Таким чином можна забезпечити тісний взаємозв'язок морфології і синтаксису при вивченні іменника в школі, не пошкодивши ні шкільній програмі, ні знанням учнів, а навпаки, вдосконаливши процес навчання.

Отже, як бачимо, морфологія і синтаксис є тісно пов'язаними між собою і вивчення одного з них неможливе без врахування іншого. Такий взаємозв'язок є свідченням цілісності граматичної системи нашої мови. Зв'язок цей усвідомлюється учнями в процесі формування як морфологічних, так і синтаксичних понять: перші спираються на одну з важливих ознак – синтаксичну, другі включають у свою понятійну основу морфологічний спосіб виявлення. Під час вивчення частин мови обов'язковою є їхня характеристика як членів речення. Так, наприклад, прикметник виконує в реченні роль означення і присудка; дієслово – присудка; прислівник – обставини. Такі морфологічні категорії, як відмінок іменників, час і спосіб дієслова, прийменники і сполучники, теж вивчаються на синтаксичній основі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вихованець І. Граматика української мови: Синтаксис. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
2. Війтик О. М. Елементи синтаксису під час вивчення іменника.

УМЛШ. Київ : Радянська школа. 1971. № 7. С. 64–68.

3. Грибан Г. В., Кучерук О. А. Практикум з методики викладання української мови : навчально-методичний посібник. Київ : Кондор, 2003. 160 с.

4. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк: ДонДУ, 2011. 991 с.

5. Коваль Г. П., Суржук Т. Б. Методика викладання української мови. Рекомендації до виконання науково-дослідної тематики : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 368 с.

6. Кучеренко І. Теоретичні питання граматики української мови. Морфологія. 2-е вид., уточн. і доп. Вінниця : Поділля 2000. 463 с.

7. Мельничайко В. Я. Елементи синтаксису на уроках морфології. *УМЛШ*. 1970. № 6. С. 46–53.

8. Плиско К. М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. Харків : Основа, 1992.

9. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. Київ : Вид. центр «Академія», 2004. 366 с.